

3. Tenetur : licet enim agricola iste fuerit pauperrimus actu, non tamen erat talis in spe; hinc, sicut nec publice nec occulte potuisset cupiam auferre decem florenos, nisi cum obligatione eos restituendi, ita non potuit recipere hanc summam ad sublevandam suam miseriam, quin eandem obligationem contraheret. Dein, etsi in extrema necessitate omnia fiant communia, sententia tamen adhuc valde probabilis est, quod quis in extrema necessitate constituto non teneatur subvenire gratis per donationem, sed licite possit illi dare mutuum. Hoc supposito, cum ille, qui dedit agricolæ mutuos decem florenos, iuste inierit hunc contractum, & agricola receperit, quod volebat, non videtur, quomodo hic vi hujus ipsius contractus non obligetur ad restituendam summam tempore præfixo.

CASUS CCXXXIX. Res injuste ablata perit in domo furis; ea tamen æqualiter periisset apud legitimum possessorem, domo ipsius in cineres redacta. Ad quid tenetur fur?

3. Ad nihil tenetur; quia nec ipse per furtum fuit factus ditior, nec dominus rei pauperior: sicut nec nauta tenetur ad restitutionem, licet contra voluntatem Domini sui merces transtulerit ex navi optime constituta in aliam male constitutam, in qua dein perierunt; si navis prior similiter naufragio periit.

NOTA. Cum in optione domini sit, ex incendio salvare rem etiam viliozem, & cum periculo vitæ, fur nihilominus ad restitutionem ex æquo obligendus est. Vide cas. 214.

CASUS CCXL. Titius cum quibusdam debitis esset oneratus, nec ea dissolvere posset, in hunc finem adhibe annulum aureum, a se inventum, cujus dominum detegere non potuit.

3. Licite in hunc finem utitur invento annulo: si enim non liceret, tunc ideo; quia inventa, quorum dominus nescitur, erogari debent in pauperes, aut applicari in alias causas pias: in casu autem proposito Titius ex una parte est habendus pro paupere, cum debita sua solvere non possit; & ex altera parte annulus aureus applicatur in causam piam, qualis est, impedire, ne debitor vexetur a creditoribus suis. C. B.

NOTA. 1. Inquirendum est, an Titius vere sit pauper absque ulla spe melioris fortunæ. 2. Consulendus est prudens director conscientie, cui nulla a proprio commodo pertimescenda est illusio.

CASUS CCXLI. Petrus bona fide possidet agrum per aliquod tempus; dein, postquam per integrum annum dubitavit, an ager iste pertineat ad se, certum ipsi sit, agrum pertinere ad alium. Quid tenetur Petrus restituere?

3. In primis tenetur restituere agrum, nisi dominum ejusdem acquisierit per præscriptionem: dein tenetur restituere fructus nondum præscriptos, deductis tamen semper pro indemnitate sua expensis in agrum factis. Præscriptio hujusmodi fructuum locum habet post triennem possessionem, si ea fuerit bona fide, si ve fide dubia, dummodo eo anno, quo dubitavit de legitimitate possessionis, sufficientem diligentiam adhibuerit ad indagandam rei veritatem: tunc enim dubium non tollit possessionem bonæ fidei, nec impedit, quo minus tempus præscriptionis continuetur. Verum si fuit omissa debita diligentia pro indaganda rei veritate, tunc, cum statim ab initio possessionis dubiæ quis sit possessor malæ fidei, annus hujus possessionis dubiæ non potest computari inter annos necessarios ad legitime præscribendum. Denique si Petrus possedit agrum per aliquod tempus non sufficiens ad præscriptionem ejusdem, aut fructuum, teneretur restituere & agrum, & omne id, unde per possessionem ejusdem factus est ditior; quia omni caret titulo ea retinendi. C. B.

NOTA. Ut quis præscribat rem, necesse est, ut eam possideat cum persuasione, quod sit sua. Possessor dubitans, an res sit sua, nunquam fit possessor bonæ fidei ex eo, quod in veritatem rei sedulo indagaverit.

CASUS CCXLII. Duo homines, quorum unus se fingit pauperem, alter autem revera talis est, ingentes pecuniæ summas coacervant petendo eleemosynas.

3. Ille, qui se fingit pauperem, tenetur ad restitutionem; quia erogantes ipsi elemosynam fuerunt decepti quoad objectum charitatis & misericordiæ suæ: error autem hujusmodi tollit consensum donantis, & consequenter impedit translationem domini rei donatæ. Quod attinet alterum re ipsa pauperem, is ad nihil tenetur. Prudentis confessarii est ejusmodi pauperibus etiam vere talibus, validis tamen, ac ad laborem aptis inculcare hæc Apostoli verba: *Si quis non vult operari, nec manducet.* C. B.

NOTA. Si vere pauper habeat liberos, licite illos elocat ad honestam sustentationem, aut sibi ipsi de ea providet ex elemosynis.

CASUS CCXLIII. Titius habet fillam nubilem; cum autem paupertate pressus eam dotare non posset, abstulit 500. florenos, quos pro dote dedit filiae suae, quae etiam sic dotata facile maritum reperit. Aliquod annis post consumationem matrimonii maritus detegit, dotem ab uxore sibi allatam fuisse furto ablatam Cajo. Teneturne eam restituere?

R. Si dos nondum fuit commixta cum aliis bonis mariti, cenfeo, eum obligari ad restitutionem, supposito quod nondum legitime contra eam praescripserit. Verum si tempus ad praescriptionem requisitum jam effluxit, aut facta est commixtio dotis cum aliis bonis, non tenetur ad restitutionem. C. B.

NOTA. Commixtio bonorum non liberat ab onere restituendi furtiva, ex quibus Titius factus est ditior. Neque enim Legislator titulum transferendi domini absolute indulgisset commixtioni furtivorum.

CASUS CCXLIV. Titius in confessione se accusat, quod abstulerit 100. florenos, quin tamen sciat, ad quem pertineant. Confessarius ipsum obligat ad distribuendam hanc summam in pauperes. Distributio haec vix fuit facta, & Titius mox comperit, hos 100. florenos pertinere ad Petrum.

R. Titius non tenetur altera vice solvere hanc summam, si ante factam distributionem in pauperes adhibuit omnem diligentiam prudenter exigibilem ad detegendum verum dominum hujus pecuniae. C. B.

NOTA. Hinc confessarii potius obligent poenitentem ad deponendam pecuniam obliuam in loco tertio tuto per confessarium designando, donec omnis spes retegendi veri domini evanescat.

CASUS CCXLV. Titius vendidit dolium vini, quod cum aveheret ad emptorem, in via advertit, dimidium vini fuisse effusum; dolio hinc tantum aquae affudit, quantum vini defuit, ne tam facile adverteret emptor. Teneturne ad restitutionem? & ad quam?

R. Supposito quod venditor fuerit obligatus ad avehendum vinum ad emptorem, dico in primis, Titium teneri ad reparationem illato proportionatam damno; siue quia vendidit aquam pro vino, siue quia commixtio aquae vix non omnem vino vigorem adimit. Deinde dico, si commixtio aquae vinum reddidit totaliter inutile emptori, venditor tenetur ad totalem reparationem damni. Si autem vinum sic mixtum potest adhuc servire emptori, venditor tenetur ad reparationem pro ratione damni, quod intulit emptori. C. B.

CASUS CCXLVI. Macarius furatus est pullum equinum, qui postea adolescens in insignem excrevit equum. An restitutio regulanda secundum valorem equi praesentem, vel secundum eum, quem habuit tempore furti?

R. Tenetur Macarius restituere tantum, quantum equus valet actu; quia in rebus recipientibus incrementum ab intrinseco, restitutio facienda est in pretio summo: omne enim incrementum inseparabile a re furto ablata, cedit totum in lucrum domini legitimi. C. B.

NOTA. Cum tamen valde incertum sit, an obtineri potuisset pretium summum, sola illius spes adhuc vaga non recipit in humano aestimationem commercio. Aliud dicendum, si jam constaret de offe-
rente summum pretium.

CASUS CCXLVII. Petrus lucratur in lusu chartarum; siue quia inspicit chartas colludentis, qui sua non satis occultat folia; siue quia durante lusu nosse didicit chartas sine ullo tamen signo ipsis impresso. Teneturne ad aliquam restitutionem?

R. Non tenetur restituere lucrum; quia ex propria culpa colludentis accidit, quod non sollicita sua occultet folia; & quod Petrus noverit chartas sine ullo tamen signo impresso, ipsius fortuna & astutia est. C. B.

NOTA. Cum lusus sit contractus bonae fidei, qui ex intentione contra-
hentiura legem accipit, ea inspectio & notatio chartarum sinceritatis & aequalitati colludentium, ac proinde etiam iustitiae repugnat, atque ad restitutionem lucri obligat.

CASUS CCXLVIII. Titius abstulit vitulum valentem quinque florenos, quem tanta industria aluit, ut post aliquod tempus aestimatus fuerit 10. florenis: sed inadvertenter pretium ejusdem iterum decrevit, ita, ut tantum valeret septem florenos cum dimidio. Quomodo in hoc casu regulanda restitutio?

R. Titius utpote possessor malae fidei tenetur restituere vitulum, si eum habet adhuc, in eo statu, quo esse supponitur, & legitimo domino reparare damnum, quod occasione furti pati potuit. De damno autem illato iudicari poterit, si consideretur, quid valuisset vitulus, si ab ipso legitimo domino fuisset venditus; & haec circumstantia adhuc clarior reddetur ex consideratione qualitatis ac professionis legitimi possessoris. Si non obstante hac consideratione res adhuc manet incerta, restitutio fieri debet juxta aestimationem & iudicium peritorum in hac re. C. B.

NOTA. Non reparandum omne damnum, quod dominus rei absolute pati poterat, sed quod verosimiliter passus erat.

CASUS CCXLIX. Titius confitetur, se furto abstulisse decem florenos; & addit, se non posse restitutionem facere illi, ad quem pertinent, quin incurrat infamiam. Confessarius hac ratione motus, eum obligat ad distribuendam hanc summam in pauperes.

3. Si periculum per restitutionem incurrendi infamiam cessaret, posito quod restitutio fiat per tertium, responsio confessarii ineptissima est, quia salva fama Titii præceptum restituendi obligat ad inquirenda omnia media reparandi damnum per fortum illatum. Verum si Titius nullo modo posset evitare sui diffamationem, quomodocumque demum fiat restitutio, hocque periculum sit perpetuum, bene sic egit confessarius; quia nemo tenetur sacrificare bona superioris ordinis bonis inferioris ordinis; & aliunde in casu, quo restitutio moraliter sit impossibilis, præsumpta legitimi domini intentio est, ut summa ablata distribuatur in pauperes. C. B.

NOTA. Vix occurret casus, in quo restitutio per æquivalens fieri nequeat absque infamia, si differatur sufficienti tempore, & interim deponatur res restituenda apud tertium. Possit etiam fieri per confessarium restitutio.

CASUS CCL. Famulus quidam domesticus hero suo quinquaginta interruptis vicibus aufert 24. florenos, sine ulla tamen intentione sensim deveniendi ad tantam summam, & quia unquam in actuali furto recordatus fuerit furtorum præcedentium.

4. Tenetur sub peccato mortali ad restituendam integram summam. Modus, quo famulus iste abstulit successive hanc summam, eum quidem excusat a peccato gravi; sed cum obligatio restituendi non solum deducatur ex injusta acceptione, sed etiam ex notabili quantitate rei ablatæ, certum est, famulum hunc domesticum teneri ad restitutionem. Responsio hæc fundatur in propositione 38. damnata ab Innocentio XI. C. B.

CASUS CCLI. Colonus quidam differt metere segetes, etsi herus id fieri mandaverit; & interea grando vix non totam depopulatur messem. Ad quantam reparationem damni colonus iste tenetur?

3. Si dilatio coloni est theologice culpabilis, tenetur ad reparandum damnum pro ratione ubertatis fructuum speratorum; quia vere est causa hujus damni. Si autem hæc dilatio

tio non est culpabilis, five quod segetes ad messem maturæ factis nondum fuerint, five quod deficerent operarii ac messores, colonus ad nihil tenetur; quia in hoc casu damnum tantum per accidens contingit, & mandatum heri relate ad has circumstantias tanquam irrationabile censeferi potuit.

NOTA. Ex culpa theologice levi non datur quidem obligatio restituendi erga eos, erga quos non tenemur ad præstandam culpam leviem ex contractu, Colonus vero obligatur ex contractu ad præstandam obedientiam & servitum debito tempore & quidem in casu periculi gravium malorum sub gravi obligatione ex intentione principalis contrahentis seu primi obligantis, puta Domini directi, cuius est ponere legem contractui. Poenitens proin restituat ex æquo.

CASUS CCLII. Quidam recreationis causa cum cane suo mitissimo verticem montis conscenderat; & oves ibi pascentes aspectu canis territæ, omnes sese de monte præcipites egerunt. Teneturne is ad aliquam reparationem damni?

3. Non tenetur; quia nemo tenetur reparare damnum tantum per accidens, & nulla interveniente propria culpa causatum, ut contingit in casu præsentis: dominus enim canis, qui supponitur fuisse mitissimus, prævidere non potuit, eo viso gregem terreri, & sese præcipitem agere. C. B.

NOTA. Responsio admitti potest, si supponatur, quod homo iste gregem ovium a longe non adverterit: alias enim potuisset facile prævidere periculum, & debuisset ex justitia sumere aliam viam.

CASUS CCLIII. Sylvester domi suæ numerosam habet familiam; cumque sit pauperrimus, durante hyeme ruri ligna quærit. Cum autem ligna arida non reperiret, sumit arborem actu fructus proferentem, aut proxime prolaturam.

3. Si Sylvester in tantam extremitatem redactus est, ut absque subsidio lignorum ablatorum, aut ipse, aut quidam ex familia aut liberis suis de vita periclitaretur, omni culpa caret factum ipsius; quia in extrema necessitate, in qua Sylvester se deprehendit, omnia sunt communia, & dominus arboris eodem modo ageret, si in statu Sylvestri foret constitutus. Si autem necessitas non fuit adeo urgens, male egit Sylvester, id quod ex propositione 36. ab Innocentio XI. damnata desumitur. C. B.

NOTA. Cum etiam in extrema necessitate, præsertim breviter transeunte, non fiant omnia absolute communia, tenetur Sylvester habere animum, quamprimum poterit, compenlandi ablata.

CASUS CCLIV. Petrus videns, notabile damnum fuisse illatum agro suo a gallinis ac columbis vicini sui, eas occidit. Num peccat, & ad restitutionem tenetur?

R. Si Petro non supererat aliud medium sibi reparandi damnum ab his animalibus jam illatum, aut præcavendi deinceps inferendum, non peccavit, nec ad ullam tenetur restitutionem. Si autem aliud suppetebat medium, prout in hoc casu non suppetisse vix possibile est, injuste egit, & tenetur ad præstandam vicino suo indemnitate, maiorem vel minorem, pro ratione scilicet damni illati majoris vel minoris. C. B.

CASUS CCLV. Titius furatus est equum personæ nobili ac ditissimæ, eumque per sex annos elocavit alteri. Ad quid tenetur?

R. Tenetur inprimis restituere equum; dein etiam indemnitate præstare dominum equi in tantum, quantum valor equi diminutus est intra sex annos elocationis. Quod attinet lucrum ex elocatione equi perceptum, Titius illud retinere potest tanquam fructum suæ industriæ; quia non est præsumendum, personam nobilem & divitem unquam voluisse elocare suum equum. Si dominus equi foret homo plebejus, Titius non solum teneretur restituere equum, sed etiam omne lucrum ex locatione ejusdem perceptum. C. B.

NOTA. Obligandus est ad restituendum valorem equi, & totum interesse domini a momento abductionis.

CASUS CCLVI. Petrus noctu ingressus domum Caii absque lumine, fregit incedendo speculum magni pretii.

R. Tenetur reparare damnum, utpote non per accidens illatum. C. B.

NOTA. Responsio est vera, si ingressus est animo furandi, seducendi, vel aliud malum patrandi, videlicet titulo læsionis ex actione injusta: non autem, si intentione honesta fuisset alienam domum ingressus cum periculo solum remoto causandi damnum. *Vide* Casum sequentem.

CASUS CCLVII. Titius debet 100. florenos Francisco, qui, cum solutionem obtinere non posset, secreto intrat domum sui debitoris, ablatoque eo, quod sibi debebatur, egressus reliquit januam apertam; per quam dein fures ingressi notabile furtum commiserunt. Teneturne Franciscus reparare damnum a furibus illatum?

R. Non tenetur; qui nihil egit, quod directe & per se ipsum fuit causa damni a furibus illati; janua enim domus potest

test esse aperta, quin propterea fures ingrediantur. Hinc, quia Franciscus non fuit causa mali, non tenetur ad reparandum damnum. C. B.

NOTA. *Animadvertere debuerat*, inquit S. Thomas; & hæc inadvertentia est causa virtualis furti a prædonibus perpetrati. Dein non videtur eximendus ab omni restitutione; quia debuit judicialiter exigere solutionem. Ad hæc navans operam actioni illicitæ conjunctæ cum periculo remoto damni tenetur reparare damna secuta per accidens, v. g. Clericus venans, aut bacillis ludens. Ad quod autem juste obligat Judex in foro externo, ex æquo obligare potest confessorius nomine Dei.

CASUS CCLVIII. Franciscus semper solet oves suas mittere ad communia pascua: quodam die tamen eadem pratum vicinum ingressæ, magnam ibi devastationem caularunt. Teneturne dominus ovium reparare hoc damnum?

R. Non tenetur; quia hoc damnum ex parte Francisci est tantum casuale: non enim prævidere potuit, ab ovibus suis in campo vicino devastationem fore causandam, postquam frequenter adeo in publica emissæ pascua nil mali unquam caularunt. C. B.

NOTA. Si emittit oves sine custode, tenetur reparare damnum; quia, cum pascua sint communia, ad communitatem pertinet, contractui pro eorum usu ponere legem. Communitas autem haud dubie in tali locationis contractu usufructuarios tacite obligat, ut, si absque custode oves emittant, in se recipiant periculum damni. Potuit insuper Franciscus ac debuit prævidere, quod, licet decies nil mali eveniret, id accidere possit undecima vice. Peccavit igitur non vigilando super gregem suum; & posito etiam, quod peccatum ipsius sit tantum veniale; damnum tamen illatum potest esse adeo notabile, ut sub mortali teneatur reparare saltem partem ejusdem.

CASUS CCLIX. Titio commodatus est equus, qui ipsi post modum furto abductus fuit: dubitat autem, an non ex negligentia sua id factum sit; & quærit, num teneatur ad restituendum pretium equi.

R. Si Titius certus non est, se fuisse negligentem, & equum ex sua negligentia fuisse furto abductum, ad nihil tenetur in foro interno; quia, quando culpa non est evidens, præsumptio stat pro innocentia. C. B.

NOTA. Si Titio probabilius sit, se fuisse sua negligentia causam damni, obligandus est a confessario, ut satisfaciatur *ex æquo*. Qui dubitat de sua innocentia, non est certo innocens; & in dubio, si quis non obligatur ad restituendum totum, ad quod teneretur certus de sua culpa, non potest saltem eximi ab omni restitutione.

CASUS CCLX. Mater quædam actu lactans prolem suam, obligabat se pro 30. florenis ad lactandam etiam prolem Titii, quæ autem brevi ex nimio languore obiit; eoquod hæc sceminæ sufficiens lac deesset ad nutriendos duos infantes. Num peccavit & restituere tenetur perceptam summam?

R. Si scem na isthæc advertit, sufficiens sibi lac deesse ad necessariam nutritionem duorum infantum; & ob defectum nutritionis aut sollicitudinis maternæ proles obiit, cui pro solutione præstanda fuit alimentatio, peccavit mortaliter, & tenetur restituere partem summæ acceptæ. Si vero non advertit defectum lactis, & æquall prorsus cura ac sollicitudine fovit utramque prolem, non peccavit nec tenetur ad ullam restitutionem. C. B.

NOTA. Hujusmodi inadvertentia in his circumstantiis nec verosimilis videtur, nec excusabilis.

CASUS CCLXI. Antonius cecidit arbores in fundo vicini sui, quæ actu tantum valebant decem florenos, intra decem annos autem valituræ fuissent triginta florenis. Ad quid tenetur?

R. Restitutio fieri debet juxta æstimationem viri prudentis. Ratio est; quia ex una parte dominus arborum habet jus exigendi reparationem damni respondentem spei, quam habuit, ex istis arboribus intra decem annos percipiendi triginta florenos; & hæc spes non parum auget pretium actuale arborum. Quia tamen ex altera parte hæc spes non est adeo certa ac firma, ut non potuisset contingere, has arbores intra decem annos quidpiam sperati pretii amittere, injustum foret, actu has arbores triginta florenis æstimare. Necessè proin, ut consideratis omnibus restitutio fiat juxta æquum viri prudentis arbitrium. C. B.

CASUS CCLXII. Antonius graviter infensus Philippo concipit propositum ignem subjiciendi cuidam domui ipsius; sed in executione fallitur, & ex errore incendit domum Alberti.

R. Tenetur ad reparandum Alberto illatum damnum; quia, quicumque directe vel indirecte habet animum nocendi proximo, tenetur ex hoc titulo ad reparationem damni illati: obligatio enim restituendi in genere deducitur ex omni actione formaliter injuriosa ac damnosa personæ individue ac particulari. C. B.

CASUS CCLXIII. Titius Cajo vendit bovem; sed quindecim horis post initum contractum occumbit bos ex occulta infirmitate. Teneturne Titius ad restituendum pretium bovis, posito quod invincibiliter ignoraverit defectum illius?
R. Te-

R. Tenetur: licet enim bona fides & ignorantia Titium excuset a peccato; quia tamen occulta bovis infirmitas causa fuit erroris afficientis ipsam substantiam contractus, sequitur, hunc contractum fuisse nullum; quia defuit consensus ad valorem contractus necessarius. C. B.

NOTA. Censeo, Titium ad nullam restitutionem obligandum, si ne quidem habuit prudens dubium de occulto defectu; quia pretia rerum communi æstimatione figuntur. Si autem habuit dubium, juxta qualitatem dubii in foro interno ad restitutionem obligandus est *ex æquo*: in foro enim externo ob præsumptionem scientiæ obligaretur ad restituendum *ex toto*.

CASUS CCLXIV. Bernardus Sempronio vendit equum; & quia hic non inquirit in qualitates equi, Bernardus ipsi non detegit defectum occultum, quo laborat equus; etsi sciat, Sempronium non fore empturum equum, si defectus hujus notitiam haberet.

R. Si defectus iste equum reddat nocivum aut inutilem emptori, Bernardus peccat graviter, & tenetur rescindere contractum; quia omnis venditio est injusta, & consequenter nulla, ubi intervenit fraus notabilis, quæ dat causam contractui. Verum si equus iste ex suo defectu non sit inutilis emptori, Bernardus non peccavit, nec tenetur ad reparationem damni, supposito quod eum vendiderit juxta pretio. Ratio est; quia Bernardus solum usus est jure suo, quærendo scilicet commodum suum, quin ulli exinde noceat. D. Thomas 2. 2. q. 73. art. 3. C. C. B.

CASUS CCLXV. Agricola quidam emit bovem, quem paulo post iterum vendit quatuor florenis pluris, ac eum coemerat. Venditione facta comperit, bovem hunc fuisse furto surreptum Cajo ab eo ipso, a quo illum emerat. Ad quid tenetur hic agricola?

R. Si agricola bovem emit infra justum pretium, tenetur reddere hos quatuor florenos tanquam partem pretii intrinseci bovis, quæ proin pro fructu propriæ industriæ haberi non potest. Si vero bovem emit juxta pretio, ad nihil tenetur, ob rationem contrariam. C. F.

NOTA. Si ne quidem habuit dubium de furto, ad nullam restitutionem tenetur ante sententiam judicis forte præsumpturi scientiam & concessuri regressum. Secus obligandus est *ex æquo*. Vide Casum 259.

CASUS CCLXVI. Mercator quidam non rogatus Antonio manuos dat 100. florenos, quos paulo post utiliter applicare pro commercio potuisset. Antonius acceptat hanc summam, eamque adhibet pro negotio, in quo multum lucratur.

tur. Jam mercatori censum solvere recusat, quem petit ratione lucri cessantis. Potestne mercator hunc censum exigere?

R. Non potest, quia ad hoc, ut mutuum dans habeat jus quidpiam exigendi titulo compensationis, tanquam conditio necessaria requiritur prævia monitio facta mutuuario de præstanda compensatione, & inita desuper conventio, antequam contractus concludatur; alias enim mutuarius semper & merito quidem dicere posset, se non fuisse accepturum mutuum sub hac conditione. Cum autem in præfente contractu id observatum non fuerit, concludendum est, Antonium jure recusare solutionem census. C. B.

CASUS CCLXVII. Petrus mandat Cajo, ut furetur centum florenos, etsi prævideat, Cajum majorem summam ablaturum, si commode possit; & revera Cajus abstulit ducentos florenos. Teneturne Petrus ad restitutionem ducentorum florenorum, si Cajus non restituat?

R. Solum centum florenos tenetur restituere; quia obligatio restituendi fundatur in mandato, quod dedit Petrus ad committendum furtum. Jam autem, cum mandatum se tantum extendat ad centum florenos, etiam obligatio restituendi ulterius se non extendit. C. B.

NOTA. Responso hæc manifeste adversatur decisioni Bonifacii VIII, Cap. *Is qui*, fin. Lib. 5. Tit. 4. in 6. ubi Pontifex ait: *Is qui mandat aliquem verberari, licet expresse iubeat, ne occidatur ullatenus, aut membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius fines mandati excedens mutilet vel occidat; cum mandando in culpa fuerit, & hoc eventum posse debuerit cogitare.* Et certe Petrus iniuste proximum exponens periculo gravis damni, tacite in illud consensisse videtur. Tenetur ergo restituere 200. florenos; imo tenetur ad id, etiam si inhibuisset, ne Cajus plus quam centum fureretur.

CASUS CCLXVIII. Famulus quidam domesticus confitetur, se ex mandato heri sui abstulisse modium tritici, de quo tamen nihil pro se retinuerat. Confessarius eum nihilominus obligat ad restitutionem, si herus non restituat. Num bene ad id obligat confessarius?

R. Hic famulus est obligandus ad restitutionem; quia uterque, mandans furtum, & illud exequens, est causa totalis furti, licet ille sit causa magis principalis quam hic. Obligatio igitur restituendi æqualiter respicit utrumque, quamvis mandans teneatur primus ad restitutionem, & dein solum exequens, si nimirum mandans non restituat. Confessarius igitur bene egit, famulum hunc obligando ad restitutionem, si herus ipsas non restituat. C. B.

CA-

CASUS CCLXIX. Idem famulus domesticus, cum non posset restituere, petit ac obtinet a domino tritici condonationem furti. Num ex hac condonatione etiam herus hujus muli eximitur ab obligatione restituendi?

R. Non eximitur; quia, cum herus fuerit causa principalis commisi furti, condonatio facta famulo non potest extendi ad ipsum; sicut enim ille, qui est causa principalis furti, semper foret obligatus ad reparandum damnum, etsi ille, qui est causa minus principalis, fecisset restitutionem; ita ille non eximitur ab obligatione restituendi, etiam si huic condonetur hæc obligatio. Et ita sentiunt plurimi Doctores. C. B.

CASUS CCLXX. Petrus videns tabernam Sempronii apertam, dicit Cajo: si tibi arident quædam bona mobilia Sempronii, modo poteris habere, quin ullus hominum id sciat. Teneturne Petrus ad restitutionem, si Cajus ibi furtum commisit, & noluit restituere.

R. Non tenetur; quia non est complex furti a Cajo commisi; cum nec mandatum nec consilium dederit ad illud committendum. Solum igitur fuit occasio furti, & propterea peccavit contra charitatem; quin ulla ipsi incumbat obligatio ex iustitia. C. B.

NOTA. Hæc responso adversatur Innocentio XI. damnanti propositionem ad caum 234. adductam. Saltem Petrus obligandus est ad restitutionem ex æquo: licet enim se non fecerit participem furti alieni consilio iuste dicto; fecit tamen se participem consensu, sollicitatione, silentio, conniventia &c.

CASUS CCLXXI. Paulus potuisset alios in auxilium advocando impedire damnum per furtum suo vicino illatum; sed oblata a furibus summa pecuniæ ipsum induxit, ut taceret, & neminem advocaret. Potestne retinere hanc summam pecuniæ?

R. Potest eam retinere, quia habet Jus a furibus solutionem exigendi sui silentii ipsis adeo utilis. Hinc, licet peccaverit tacendo, potest tamen retinere id, quod ipsi oblatum est tanquam pretium silentii. C. B.

NOTA. Hæc responso est erronea ac scandalosa; & juxta Theologos saniores Paulus non solum non potest retinere pecuniam hac ratione acceptam, sed etiam tenetur ad restitutionem ablati, si fures non restituant; quia per promissum pro pecunia silentium cooperatus est efficaciter ad furtum, & fures reddidit audaciores & in perperatione pessimi facti securiores.

Z 4

CA-